

Işık Savaşır ve Nail Şahin

Ülkemizin koşullarına göre düzenlenmiş zeka ölçeklerine duyulan gereksinme sık sık dile getirilmektedir. Buna karşın, eldeki ölçeklerin uyarlanması ya da bütünüyle yeni ölçeklerin geliştirilmesi için gerekli çalışmalar, istenilen sayıda ve nitelikte değildir.

Bu raporda, Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeğinin (WISC), kendi kültürümüze göre yeniden düzenlenmesi ve standardizasyonu yolundaki hazırlıkların bir bölümü özetlenmektedir. İncelemelere temel olarak, yakın geçmişte Ankara ve çevresinde WISC ile yapılan uygulama sonuçları alınmıştır. Geniş örneklemeler üzerinde standardizasyona girilmeden önce, şimdiye kadar yapılmış uygulama sonuçlarını incelemenin yararlı bilgiler vereceği düşünülmüştür. Bu yol izlenirse, testin güvenilirliği konusunda çok yönlü bilgiler elde edilebilecek, yeni soruların seçimine ışık tutacak ölçütler geliştirilebilecektir.

Araç: Bu çalışmanın verileri, WISC'in 1949 versiyonu üzerinden, H.Ü. Psikoloji Bölümünde çevirisi ve ilk uyarlanması yapılan form ile toplanmıştır. Ankara ve çevresinde yürütülen 403 uygulamanın sonuçları alınıp değerlendirilmiştir (1). Bu form ile yürütülen uygulamaların sayısı, kuşkusuz ki, bu incelemede ele alınanların çok üstündür. Ele aldığımız formları seçmeye yol açan etmenler arasında, elde etme kolaylığı yanında, puanlama yönünden birlik bulunması, uygulama gü-

venilirliği ve formlar üzerinde deneklerle ilgili bilgilerin nisbeten ayrıntılı biçimde gösterilmiş olması, rol oynamıştır.

Yapılan iş: Sözü edilen 403 uygulama formu, deneklerin yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, okuldaki sınıfı vb. değişkenlere göre, her sorudan aldığı puan kaydedilerek, bilgi işlem formlarına geçirilmiştir. Daha sonra, bu değişkenlere göre gerekli dökümler ve çapraz tablolar elde edilmiştir. Böylece her alt testin her sorusundaki başarı oranlarını görmek ve çok yönlü karşılaştırmalar yapmak olanağı doğmaktadır.

Genel olarak, testteki soruların önemli bir bölümünün yeniden gözden geçirilmesi ve daha uygun yeni soruların geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bazı sorular hangi yaş grubuna verilirse verilsin, sürekli başarısızlığa yol açmakta, bazı sorular ise, yaş gruplarının birinden diğerine anormal düşüşler göstermektedir. Test güvenilirliği gibi teknik hesaplamalara gerek kalmaksızın, soru seçiminin daha sağlıklı biçimde yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu amaçla yoğun ön çalışmalar başlamıştır. Işık Savaşır ve Ferhunde Karaboncuk tarafından yürütülen bir çalışmada, Genel Bilgi, Yargılama ve Benzerlikler alt testlerine giren çok sayıda yeni soru geliştirilmiş ve işlerliği aranmıştır. Bu çalışmanın sonuçları ayrı bir rapor olarak hazırlanmaktadır.

Örneklem: İlk dökümlere giren denek sayısı 5 ile 15 yaşları arasında 403 kişi idi. Fakat bazı yaş gruplarındaki denek sayısının çok az olduğu dikkate alınarak, nisbeten güvenilir sonuçların 7,8,9,10 ve 11 yaşlarındaki çocuklardan elde edilebileceği düşünülmüştür. Bu yaş gruplarında sırasıyla 37,120,131, 42 ve 20 kişi bulunmaktadır. Böylece örneklem 159'u kız, 191'i erkek olmak üzere toplam 350 kişidir.

(1) Bu uygulamalar, A.Ü. Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi, H.Ü. Tıp Fak. Çocuk Psikiyatrisi ve Çocuk Nörolojisi Bölümlerinde ve Psik.Refiia Palabıyıkoglu'nun çalışmalarında yapılmıştır. Bu kurum ve kişilere, uygulama formlarının sağlanmasında gösterdikleri işbirliği için teşekkür ederiz.

Deneklerin ilk ve orta okulda devam etmekte oldukları sınıflar yönünden dökümü de yapılmıştır. Deneklerin 283'ü ilkokulun birinci ve dördüncü sınıfları arasında dağılmakta, yalnız bir çocuk ortaokul birinci sınıfta bulunmaktadır. Geri kalan 66 çocuğun hangi sınıflara devam ettiği saptanamamıştır.

Deneklerin 50 tanesi köyde, 122'si şehirde oturmaktadır. Geri kalan deneklerin nerede oturdukları uygulama formlarında belirtilmemiştir. Örneklerin hemen hemen tümü alt sosyo-ekonomik çevrede toplanmaktadır.

Ele aldığımız uygulama formları, standardizasyon amacı ile doldurulmadıkları için, deneklerle ilgili bazı değişkenlerin ayrıntılı biçimde ele alınması güçleşmektedir. Ülkemizdeki çalışmalarda bu değişkenlere büyük önem vermek gerektiğini düşünüyoruz. Toplumsal tabakalar ve coğrafi bölgeler arasındaki farklılıklar ülkemizde özellikle büyük olabileceği için, uygulama formlarında deneklerle ilgili bilgiler veren maddeleri arttırmak gerekecektir.

BULGULAR

Alt test dökümleri

Alt testlere giren her sorunun, yaş gruplarına göre başarı dağılımını, yer darlığı yüzünden bu yazıda veremiyoruz. (2). Alt testlerdeki ortalama başarılar Tablo-1'de özetlenmektedir. Sorulardaki başarı dağılımı hakkında bir fikir vermek üzere, bulgular soru numaraları değiştirilmeden özetlenecektir.

Ele aldığımız uygulama formlarında, alt testlerin kaç başarısızlıktan sonra bırakılacağı belirlenmiştir. Bu yüzden, tablolarımıza giren sayılar, hem çocuklara sorulduğu halde cevaplandırılmayan maddeleri, hem de test bırakıldığı için çocuklara sorulmayan, fakat çocukların başaramayacağına inanılan maddeleri yansıtmaktadır. WISC-in standardizasyonunun yapıldığı ülkelerde, soruların güçlük derecesi güve-

nilir biçimde saptandığı için, ardarda birkaç soruya doğru cevap veremeyen bir çocuğun, daha sonraki sorulara doğru cevaplar verme olasılığı yok denecek kadar azdır. Belirli sayıda başarısızlıktan sonra testi bırakmak için öne sürülen bu gerekçenin, Türkçe uyarlamada var olup olmadığını bilmiyoruz. Türkçe standardizasyon çalışmalarında soruların güçlük derecesini saptamak amacıyla, önemli yöntem değişiklikleri yapılacaktır. Örneğin, başarısızlıkların ardarda gelişine bakmaksızın tüm soruları örneklemedeki deneklere vermek gerekecektir. Testi bırakma kuralları ancak bu aşamadan sonra sağlam temellere dayandırılabilir. Standart bir form geliştirilinceye kadar, eldeki verilerden önemli ipuçları çıkarmak mümkündür.

Genel Bilgi

Genel bilgi alt testindeki soruların güçlük derecelerine bakıldığında, örneklemede en başarılı görülen soruların bile, başarı sıralamasının yeniden düzenlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, 7,8 ve 9 numaralı soruların sırası, 9,8 ve 7 olarak değişmelidir. Aynı şekilde, 11. ve 12. soruların birbiri yerine değiştirilmesi gerekecektir. Soruların güçlük dereceleri arasında büyük farklılıklar görülmekte, bazan birbiri ardından gelen iki soru arasında büyük zorluk farkı bulunmaktadır. Örneğin, bu alt testte, 9. ve 10. sorular arasındaki başarı düşmesi oldukça büyüktür. Bu sorular ileride ölçüklere tekrar alınırca, bu iki soru arasına, başarı değişimini daha düzenli kılacak yeni sorular eklemek gerekecektir. Başarı eğrisi 13. soruda büyük bir düşme göstermekte, bunu izleyen tüm sorularda başarı son derece düşük kalmaktadır. Bütün örneklem için, 13. sorudan sonraki soruların güç sorular oldukları, kendi başında ayırıcı bir başarı eğrisi vermedikleri görülmektedir.

Alt testteki sorular bütün olarak ele alındığında, yaş gruplarının ortalama başarıları da incelenebilmektedir. Genel bilgi alt testinde, 7 yaşındaki-ler ortalama 7.81, sekiz yaşındaki-ler 9.89, dokuz yaşındaki-ler 10.11, on ya-

- (2) Soru analizi tablolarını elde etmek isteyenler yazarlara başvurabilirler.

Tablo-1

Alt testlerde yağ gruplarının ham puan ortalamaları

Alt test	Maksimum Puan	Denek Sayısı (N)	Yaş Grupları				
			7	8	9	10	11
Genel Bilgi	30		7.81	9.89	10.11	9.38	12.25
Yargılama	28		7.08	8.50	8.33	8.23	9.80
Aritmetik	16		5.70	6.86	7.22	6.69	8.00
Benzerlikler	28		7.21	7.25	7.77	6.35	9.35
Resim Tamamlama	20		8.72	8.46	8.88	7.95	9.20
Resim düzenleme	57		11.91	13.89	15.17	14.95	15.95
Küplerle Desen	55		9.50	10.14	11.08	7.98	9.80
Parça Birleştirme	34		10.05	12.87	13.36	12.71	14.10
Şifre (A formu) (B formu)	50 93		24.89 -	22.46	23.42	23.09	27.70
Labirentler	21		12.95 (n=21)	13.72 (n=37)	14.07 (n=42)	-	-

sındakiler 9.38, onbir yaşındakiler de 12.25 puan almaktadırlar. (toplam 30 puan üzerinden). Daha ayrıntılı istatistik karşılaştırmalar yapılmamış olmasına rağmen, gerek yaş ortalamaları, gerek ham puan toplamları yönünden, Wechsler (1949) tarafından verilen standardizasyon tablolarına göre, örneklemimizin daha düşük bir başarı gösterdiği, standart hatanın daha büyük, alt testler arası korelasyonların daha düşük bulunacağı izlenimi edinilmektedir.

Genel bilgi alt testi sorularında görülen bu durum, aşağıda verilen bütün alt test sonuçları için geçerlidir. Belirtilen noktadan sonra sorular ayrıntılılığını yitirmekte, örneklemin tümü için zor sorular niteliğini kazanmaktadır.

Yargılama

Yargılama alt testinde, başarı oranının 6. sorudan itibaren büyük ölçüde düştüğü, bundan sonra gelen sorular arasında başarı yönünden önemli bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Puan dilimlerine bakıldığında, başarı dağılımı ve zorluk yönünden 5. sorunun, 6. sorudan daha sonraki bir sıraya alınması düşünülebilir.

Yargılama testinde başarı ilk birkaç soruda toplandığı için bu testin yeniden kurulması gerekecektir. Şimdiye kadar kullanılan soruların başarı dağılımları yönünden, uygun sorular olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu sorular, genel olarak çocukların düşüncelerini özel olarak dışlaştırma biçimlerine dayalı sorulardır. Bu yüzden, belki de testin puan verme kurallarını yeniden düzenlemek gerekecektir.

Aritmetik

Bu alt testte, başarı sıralaması yönünden 7. ve 8. sorular arasına başka bir soru konabileceği, 10. sorunun ise 11. veya 12. sorulardan biri ile yer değiştirebileceği görülmektedir. Yaş gruplarının bu alt testteki puan ortalamaları Tablo-1'de verilmektedir.

Benzerlikler

Bu alt testin soruları içinde 5. sorunun, kendinden sonra gelen üç so-

ruya göre daha düşük bir başarı verdiği görülmektedir. Zorluk dereceleri 10. sorudan itibaren çok artmaktadır. Yaş gruplarının bu testten aldıkları ortalama puanlarda da 7-10 yaş arasında önemli bir farklılık görülmemektedir.

Resim Tamamlama

Bu alt testin sorularında da güçlü yönünden önemli düzensizlikler gözlemlenmiştir. Örneğin, 4. ve 5. soruların yer değiştirmesi gerekecektir. Sekizinci sorunun testin sonuna kaydırılması, 14. ve 18. soruların daha ön sıralara alınması düşünülebilir.

Resim Düzenleme

Resim düzenleme alt testinde 6. sorudan itibaren başarı bütün yaş grupları için düşük düzeyde kalmaktadır. Her soru içindeki puan dilimlerine bakıldığında, yüksek puan alanların sayıca azlığı dikkati çekmektedir. Bu durum zamanla alt testlerin tümünde görülmekte, örneklemin, standart uygulama formlarında belirtilen zaman sınırları içinde başarılı olamadığına düşündürmektedir. Standardizasyon sırasında zaman sınırlarını kendi limitörüne göre yeniden belirlemek gerekecektir.

Küplerle Desen

Bu alt testteki soruların güçlük derecesi 4. sorundan itibaren birdenbire artmaktadır. Bu alt testte zamanlama ile birlikte alıştırmaya etkililerinin de sonuçlar üzerinde payı olacağı düşünülebilir. Standardizasyon sırasında hem zaman sınırlarına düzenlemek, hem de teste başlamadan önce çocuğa daha fazla alıştırmaya yaptırmak gerekecektir.

Parça Birleştirme

Bu alt testten alınan toplam puanlar, yaş ortalamaları olarak yine düşük görünmekle birlikte, puan dilimlerine dağılımları oldukça iyidir.

Labirentler

Bu alt test, değerlendirildiği uygulama formlarında toplam 100 çocuğa verilmiş, örneklemin tümüne uygulanmamıştır. Tablo-1'de hangi yaşlarda kaç çocuğa verildiği belirtilerek ortalama puanlar gösterilmektedir. Genel olarak, sorulardaki başarı dağılımı diğer alt testlere göre oldukça iyidir.

Yaş gruplarının bu alt testten aldıkları puanların ortalamaları Tablo-1 de verilmektedir. Genel bir başarı düşüklüğü, bu alt testte de sökonusudur.

Sonuçlar

Değerlendirilen 350 uygulamada çıkan en önemli sonuç şudur: WISC'in şu anda kullanılmakta olan uyarlamalarında, alt testlere giren soruların önemli ölçüde ayıklanması gerekmektedir. Buradaki örneklemin, Türkiye'de benzer yaş gruplarını temsil edici bir örneklem olmadığı ileri sürülebilir. Zaten bu çalışmanın amacı da, geniş ve temsil edici bir örneklem üzerinde yürütülecek olan standardizasyon çalışmalarına yön verici bilgiler elde etmektir. Bu çalışmada, alt testlerdeki başarıların oldukça düşük kaldığı, her alt test içindeki soruların güçlük sıralarında önemli düzensizlikler bulunduğu ortaya çıkmıştır. Düşük başarının nedenleri arasında zaman sınırlamalarının ve çocuğa verilen alıştırmaların miktarının da payı olacağını düşündüren bulgular elde edilmiş, bazı alt testlerde, puan verme kurallarının yeniden düzenlemek gerektiği anlaşılmıştır. Kendi hâlinde daha uygun sorulara sahip geliştirme konusundaki çalışmalar, önümüzde yürütülmektedir. Bunun gelecekte standardizasyon çalışmalarına geçilmesi planlanmıştır.

Türkiye'de, temsil edici bir örneklem üzerinde, standart test kurma yöntemlerine göre düşünülmüş yeni bir form geliştirilinceye kadar, bu testi kullanan psikologların, bu çalışmada bildirilen sonuçları dikkate alacaklarını ümit ederiz.